

Bake i djedovi – uloga u skrbi za djecu u obitelji

UDK: 316.362-055.53

316.362-055.63

Pregledni članak

Primljeno: 13. 04. 2018.

Suzana Klepic, mag. soc. act¹
suzana.vukadin@gmail.com

Izv. prof. dr. sc. Maja Laklija²
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Studijski centar socijalnog rada
maja.laklija@pravo.hr

Sažetak

Društvene promjene dovele su do promjena u strukturi i odnosima u obitelji te usporedo s time i do povećanog interesa istraživača za međusobne odnose unutar obitelji uključujući ulogu baka i djedova. Cilj je rada identificirati i problematizirati neke uloge bake i djeda u obitelji vezane uz skrb za unučad. Uloga baka i djedova nedovoljno je istražena, stoga različiti autori nastoje identificirati različite tipove uloga baka i djedova te pojasniti značaj njihove uloge. Također, kao što ne postoji jedinstvena uloga baka i djedova, ne postoji niti jedinstveni stil interakcije baka i djedova. Dok su u prošlosti bake i

¹ Suzana Klepić magistra je socijalnog rada. Tijekom studija iskazala je interes za socijalni rad s obitelji s naglaskom na međugeneracijske odnose u obitelji te za socijalni rad sa starijim osobama.

² Maja Laklija sudjeluje u izvođenju nastave na različitim kolegijima preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog studija. Istraživački i nastavni interesi vezani su joj uz područje obitelji i obiteljsku politiku, preventivnu znanost te superviziju. Objavila je samostalno i u koautorstvu brojne znanstvene radove te sudjelovala u više znanstveno-istraživačkih i stručnih projekata.

djedovi uglavnom bili autoritativni, danas su topliji i manje autoritativni. Osim autoriteta, na odnos baka i djedova s unucima utječu i drugi čimbenici (spol, dob, srednja generacija, krvna linija te geografska blizina i kontakt). Iako se važnost baka i djedova nedovoljno prepoznaje, oni imaju važnu ulogu u obitelji (npr. instrumentalna, praktična i emocionalna podrška). Bake i djedovi imaju izravan utjecaj na unučad kroz interakciju s unucima, dok neizravan utjecaj uglavnom imaju kroz odnose s njihovim roditeljima. Zbog različitih situacija, bake i djedovi preuzimaju ulogu srodničkog udomitelja i/ili skrbnika svojim unucima kako bi zaštitili njihova prava i interese. Preuzimanjem skrbi o unucima, bake i djedovi suočavaju se s brojnim izazovima.

Ključne riječi: bake i djedovi, unučad, uloga, obitelj, skrb

Uvod

Odnos između baka i djedova i unučadi može djelovati kao resurs za cijeli obiteljski sustav (Ramirez Barranti, 1985.). Oni su važan uzor u socijalizaciji unučadi, često pružaju ekonomske resurse mlađim generacijama te mogu pridonijeti međugeneracijskoj stabilnosti (Bengston, 2001.). Ideja o sve većoj važnosti u javnosti odnosa baka i djedova s unučadi potaknuta je s društvenim, ekonomskim promjenama i promjenama obiteljske strukture u posljednjim desetljećima (Guertus i van Tilburg, 2015.). Takve promjene uključuju izmijenjenu strukturu kućanstava, povećanje broja parova bez djece i samohranih roditelja, smanjenje broja parova s četvero ili više djece, manji udio trogeneracijskih obitelji, veću geografsku udaljenost članova obitelji (migracije), povećanje očekivanog trajanja života (Bernal i de la Fuente Anuncibay, 2007.) kao i brojne promjene u sferi rada. Prije su majke ostajale kod kuće kako bi brinule o djeci i kućanstvu, dok su suvremene majke često zaposlene te ubrzo po porodu nastavljaju raditi dio vremena ili se vraćaju na tržište rada (Guertus i van Tilburg, 2015.). Zbog emancipacije i promjena rodni uloga, sudjelovanje žena na tržištu rada sve je veće, što dovodi do povećane potrebe za brigom o djeci izvan uže obitelji. Budući da se pomoć baka i djedova traži više nego ikad prije, pretpostavlja se da je njihova dostupnost u kombinaciji s potrebom roditelja za čuvanjem djece povećala njihovu uključenost u skrb o unucima (Guertus i van Tilburg, 2015.). Te promjene dovode međugeneracijske odnose u fokus znanstvene javnosti. Proučavanje međugeneracijskih odnosa unutar obitelji, osobito odnosa baka i djedova s unučadi, doživjelo je sve veći interes posljednjih desetljeća (Triadó i sur., 2005.). Zbog spomenutih demografskih promjena, pada stope smrtnosti i povećanja očekivanog životnog vijeka tijekom 20. stoljeća, povećava se broj odraslih osoba u toj ulozi kroz

duži period te sve veći broj djece ima priliku živjeti uz baku i djeda tijekom dužeg razdoblja svog života (Guertus i van Tilburg, 2015.; Werner, Lowenstein i Katz, 1998.) i razviti trajne odnose s njima (Stelle i sur. 2010.). Mnoge bake i djedovi bit će u toj obiteljskoj ulozi 30 ili više godina. Reitzes i Mutran (2004.) navode da u toj ulozi osobe mogu provesti gotovo polovicu svoga života. Postati baka i djed sve je manje znak starosti, a sve više jedan od aspekata iskustva povezanih sa srednjom dobi (Reitzes i Mutran, 2004.).

Unatoč tome, u Hrvatskoj nedostaju istraživanja koje se bave odnosom i ulogom baka i djedova u životu unučadi. Sukladno tome, cilj je ovoga rada definirati i objasniti ulogu baka i djedova te stilove interakcije i tzv. tipove baka i djedova, temeljem dostupnih izvora literature. Budući da je rad ponajprije usmjeren na odnose između baka i djedova i unučadi, namjera je autora prikazati i čimbenike koji utječu na kvalitetu toga odnosa te važnost toga odnosa kako za unučad, bake i djedove tako i za obitelj u cjelini.

Uloga bake i djeda u obitelji

Unatoč velikom društvenom i gospodarskom značenju uloge baka i djedova, mnoge dimenzije te uloge slabo su istražene (Timonen i Arber, 2012.). Značaj uloge baka i djedova treba razumjeti u kontekstu društvenih normi i struktura te kulturnog, međugeneracijskog, obiteljskog, individualnog i ekološkog konteksta (Hayslip, Henderson i Shore, 2003.). Promjene u sociodemografskim obilježjima baka i djedova (npr. zdravlje, razina obrazovanja, dohodak), mijenjanje prirode odnosa unučadi, roditelja i baka i djedova te druge promjene dovele su do (re)definiranja njihove uloge u životu unučadi te značenja koje se pripisuje ulozi baka i djedova (Hayslip, Henderson i Shore, 2003.). Važnost uloge baka i djedova ogleda se u kontekstu obiteljskih odnosa, angažiranosti u aktivnostima i njihovoj interpersonalnoj uključenosti s unucima te specifičnim svakodnevnim iskustvima s ulogom i njenom simboličnom značenju (Kivnick, 1983.).

Tijekom 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća istraživači su počeli istraživati uloge baka i djedova. Lou i Chi (2012.) ističu da su funkcije i uloge baka i djedova različite i sadrže dimenzije koje odražavaju temeljne procese ili značenje te uloge, odnosno da se mogu definirati kao posebna pozicija ili funkcija baka i djedova u obitelji i društvu. Calvin (1978., prema Stelle i sur., 2010.) o ulozi baka i djedova govori kao o „bezličnim ulogama“ jer postoji široka lepeza ponašanja vezanih uz njih, a ne postoje posebno propisana prava, obveze i propisane funkcije. Za razliku od primarnih obiteljskih uloga, za ulogu bake i djeda ne postoje izričite norme (Stelle i sur., 2010.). Sloboda baka i djedova u tumačenju i igranju njihove uloge često se u literaturi vezuje uz pojam „uloge bez uloge“, tj. društveni status bez jasnih kulturalnih očekivanja

i recepata/obrazaca (Guertus i van Tilburg, 2015.). Zbog nejasnih kulturnih normi o toj ulozi, postoje velike razlike u tome kako bake i djedovi doživljavaju svoju ulogu (Guertus i van Tilburg, 2015.). Prema Gee i Kimball (1987., prema Schlesinger i Schlesinger, 1998.) nejasnoće oko uloge baka i djedova proizlaze iz dvaju razloga: a) zbog teškoća u kategorizaciji iskustava s obzirom na heterogenost te populacije. To su osobe različitog spola, kulturne pozadine te različitog životnog iskustva. Raspon dobi baka i djedova kreće se od 30 godina (u situacijama tinejdžerskog roditeljstva), do 90 i više godina života (kada možemo govoriti i o prabakama i pradjedovima). Također se raspon dobi unučadi kreće od rođenja pa čak i do njihova umirovljenja te b) tumačenja rezultata istraživanja, pri čemu različiti istraživači slične podatke objašnjavaju različito.

Kako bi se pobliže definirala uloga baka i djedova Kahana i Kahana (1971.) predlažu da se uloga analizira kroz pet aspekata: 1) kao društvene uloge – uključuje pripisani status i očekivanja vezana uz ulogu u odnosu na obitelj ili društvo u cjelini, b) kao emocionalno stanje ili intrapsihičko iskustvo – dio tzv. osobnog razvoja osobe (vrlo individualno i uglavnom neovisno o unučadi i društvu), c) kao transakcija – između unuka/e i starije osobe koja uključuje interakciju, reciprocitet i međusobne utjecaje, d) kao dio obiteljskog procesa – uključuje odnos i interakciju između tri ili četiri generacije, analizu moći, kontrole i utjecaja u okviru srodničke mreže (usredotočuje se na međugeneracijske odnose, obrasce podrške i održavanje obitelji) te e) kao simbol – može biti odraz starenja, kontinuiteta ili moći, može ukazivati na financijsku neovisnost i korist za društvo.

Suvremena istraživanja ukazuju na promjene u ulozi baka i djedova. Tradicionalnu ulogu baka i djedova u razdoblju prije industrijalizacije, kada je starija osoba imala položaj statusa i moći, obilježavala je patrijarhalna ili matrijarhalna kontrola nad mladim generacijama. Njihov je autoritet predstavljao glavnu os njihova odnosa s unucima (Ramirez Barrantti, 1985). No, društvene su promjene utjecale na status starijih osoba te se njihov status, a time i autoritet, više ne smatra glavnom osi u odnosu starijih i mlađih generacija. Prema Wilcoxon, (1987.) suvremena uloga baka i djedova manje je povezana s moći a više s užitkom, toplinom i zadovoljstvom bez tzv. odgovornosti. Kornhaber i Woodward (1981., prema Wilcoxon, 1987.) navode da su uloge suvremenih baka i djedova višedimenzionalne te su identificirali sljedeće uloge:

1. povjesničar – veza s kulturom i obiteljskom prošlošću
2. uzor – primjer starije odrasle dobi
3. mentor – mudra osoba s iskustvom u životnim prijelazima
4. čarobnjak – majstor pripovijedanja za poticanje mašte i kreativnosti

5. skrbnik / sekundarni roditelj – osoba za potporu u obiteljskim krizama i prijelazima.

Prema razvojnoj perspektivi, uloge bake i djeda mijenjaju se s dobi njihovih unuka, a kada baka i djed i sami postanu prestari, ponekad nemaju priliku ili sposobnost preuzeti određene uloge (Lou i Chi, 2012.). Neki autori raspravljaju o tome koje specifične uloge bake i djedovi igraju u obitelji i u kojoj je mjeri svatko od njih uključen u tu ulogu. Kivett (1991.) navodi da uloga baka i djedova pojedincu služi kao medij osobnog rasta i društvenog identiteta (osobito za žene). Žene sebe često vizualiziraju kao bake čak i prije rođenja prvog unuka. Uloga bake jest pozitivna i poželjna za većinu žena, iako se mladi bake i djedovi mogu zbog te uloge osjećati staro. Muškarci obično postaju djedovi dok je još uvijek njihov identitet vezan uz radnu ulogu te svoj intenzivniji angažman oko unučadi vezuju uz umirovljenje (Schlesinger i Schlesinger, 1998.). Nadalje, bake se uglavnom više bave prijateljstvima i obiteljskim odnosima, dok se djedovi više bave instrumentalnim pitanjima (pronalaženje posla, pružanja savjeta) (Hagestad 1985., prema Bates i Taylor, 2013.).

Uloga baka i djedova za stariju generaciju jest značajna i pozitivna jer im omogućava da na neki način ponovno proživljavaju tzv. roditeljstvo, ali bez odgovornosti vezanih uz roditeljstvo (Feuchtinger, 2009.). Za pojedine osobe biti baka i djed znači novu šansu: nepostojanje izravne odgovornosti, svakidašnjih briga i svađa s partnerom oko odgoja djeteta. Upravo te promjene dovode do promjene u stavovima. Mnoge su bake i djedovi svoju djecu odgajali strogo konzervativno, dok prema unucima postupaju tolerantnije (Szentmartoni, 1984.). Osjećaju se slobodnijima, žele uživati provodeći vrijeme s unucima onako kako nisu mogli sa svojom djecom (Feuchtinger, 2009.). Uloga bake i djeda pomaže osobama da sudjeluju u društvenom životu, oblikuju snažne obiteljske veze i postanu produktivni članovi obitelji i društva (Breheny, Stephens i Spilsbury, 2013.).

Značenje koje bake i djedovi pripisuju svojoj ulozi bake ili djeda

Prema teorijskim pretpostavkama simboličko-interakcijske teorije, kako će koji baka i djed igrati svoju ulogu u obitelji pod utjecajem je kombinacije normativnih procesa i procesa socijalizacije te individualnih obilježja i potreba (Thiele i Whelan, 2008.). Ranije studije pokazuju da bake i djedovi svoju ulogu gledaju kao izvor statusa ili emocionalnog ispunjenja (Kahana i Kahana, 1971.). Timberlake (1981., prema Kivett, 1991.) navodi da uloga bake ispunjava potrebu za postignućem, kreativnošću i kompetentnošću te daje dodatnu strukturu i stabilnost u životu. Nadalje, Robertson (1977., prema Thiele i Whelan, 2008.) razlikuje nekoliko tzv. tipova baka obzirom na

značenje koje pridaju: a) tzv. normativnom značenju uloge, tj. zadovoljavanju potreba društva (npr. osiguranje dobrog obrazovanja za unučad) te b) osobnom značenju uloge, tj. zadovoljavanju osobnih potreba bake (npr. smanjenja osjećaja usamljenosti). S obzirom na značenje koje pridaju normativnom ili osobnom značenju uloge, identificirao je četiri tipa baka:

- *simboličke bake (symbolic grandmothers)* – za njih uloga ima visoko normativno i nisko osobno značenje. Imaju rjeđe interakcije s unucima, mlađe su, rade, imaju brojne prijatelje i uloge u zajednici te izražavaju zadovoljstvo svojim životom. Uloga bake je percipirana kao manje važna.
- *individualizirane bake (individualised grandmothers)* – za njih uloga ima nisko normativno i visoko osobno značenje. Imaju vrlo česte kontakte s unucima, starije su, nezaposlene, manje obrazovane, izolirane od zajednice i izražavaju nižu razinu zadovoljstva životom. Uloga bake je vrlo važna za njih,
- *raspodijeljene bake (apportioned grandmothers)* – izražavaju visoko značenje normativnom i osobnom značenju uloge te
- *udaljene bake (remote grandmothers)* – izražavaju visoko značenje normativnom i osobnom značenju uloge.

Jedan od najranijih pokušaja razumijevanja značenja uloge baka i djedova napravio je Kivnick (1983.) koji je predložio 5 dimenzija značenja uloge baka i djedova: *centralitet* (uključuje stupanj u kojem ta uloga zauzima središnje mjesto u njihovom životu), *uvaženi starješina* (obuhvaća stavove povezane s tradicionalnim konceptom mudrog i cijenjenog starješine u društvu), *besmrtnost kroz nastavak loze* (uključuje doživljaj osobne besmrtnosti postignute kroz unučad i kontinuitet njihove obitelji), *uključivanje u osobnu prošlost* (opisuje načine na koje se ta uloga odnosi na vlastitu životnu povijest) te *popustljivost* (odnosi se na blagosti i popustljivosti kako se bake i djedovi stereotipno prikazuju). Kako baka i djed oblikuju svoju ulogu, odražava njihovo tumačenje onoga što za njih znači biti baka i djed. Hayslip i sur. (2003.) navode da značenje te uloge uključuje osjećaj kontinuiteta (nastavak obiteljske linije ili osjećaj življenja kroz život unučadi), proširenje sebe (osjećaj osobne vrijednosti kao starije osobe ili posrednika postignuća kroz unučad) i zadovoljstvo (pridonošenje dobrobiti unučadi kroz pomoć, savjete ili užitak). Unuci mogu biti izvor ponosa, a baka i djed iz tog odnosa dobivaju užitak i vrijeme provedeno u druženju sa svojim unucima.

Stil interakcije bake i djeda s unučadi i tipovi baka i djedova

Iako ne postoji jedinstveni stil interakcije baka i djedova s unucima, u želji da se opiše taj stil interakcije neki autori koriste dimenzije kao što su emocionalna bliskost ili instrumentalni karakter odnosa (Triadó i sur., 2005.), dok drugi tu interakciju promatraju na kontinuumu od udaljenosti do aktivnog uključivanja (Block, 2000.).

Neugarten i Weinstein (1964.) identificirali su pet tipova baka i djedova:

1. *formalni* bake i djedovi (*formal grandparents*) provode ono što smatraju ispravnom i propisanom ulogom baka i djedova. Iako vole davati povlastice i oprastati unucima te iako povremeno pružaju usluge kao što je čuvanje djece, oni održavaju jasno razgraničene linije između roditeljstva i svoje uloge bake ili djeda, a roditeljstvo prepuštaju isključivo roditeljima. Oni izražavaju stalan interes za unučad, ali ne pružaju savjete o odgoju djece.
2. bake i djedovi *tražitelji zabave* (*fun seeker*) jesu oni čiji je odnos s unucima obilježen neformalnošću i razigranošću. Unuci su za njih izvor aktivnosti u slobodno vrijeme. Djetetu se pridružuju u aktivnostima u svrhu zabave. Nevažan je autoritet u odnosu s unucima ili s roditeljima. Stavljaju naglasak na uzajamno zadovoljstvo, a ne na pružanju usluga vezanih za skrb za unuke. Uzajamnost nameće latentnu potražnju da obje strane izvlače zabavu iz odnosa.
3. *zamjenski roditelj* (*surrogate parent*) vezan je uglavnom za bake. Inicirano od strane mlađih generacija, tj. kada roditelj/i djeteta radi/e, a baka (rjeđe djed) preuzima stvarnu odgovornost za dijete.
4. *spremnik obiteljske mudrosti* (*reservoir of family wisdom*) – predstavlja patrijarhalno usmjeren odnos u kojem je djed izvor i prijenosnik posebnih vještina ili resursa. Djed ulazi u odnose iz pozicije moći, a roditelji održavaju i naglašavaju svoje podređene stavove s ljutnjom ili bez ljutnje zbog toga.
5. baka i djed tzv. *udaljena figura* (*distant figure*) – bake i djedovi koji se pojavljuju za blagdane i rođendane. Njihov je kontakt s unucima prolazan i rijedak.

Robertson (1977., prema Block, 2000.) koristi osobnu (doprinos baka i djedova osobnom zadovoljstvu unučadi) i društvenu (uloga baka i djedova kao uzora i moralnog vodiča) dimenziju doživljaja uloge baka i djedova kao ključne aspekte razlikovanja četiri tipa baka i djedova, dimenzije su:

1. *raspodijeljeni bake i djedovi* (*apportioned grandparents*) Imaju visok rezultat na osobnoj i društvenoj dimenziji. Oni će se vjerojatno brinuti da čine ono što je moralno ispravno za njihovu unučad jer osjećaju da bake i djedovi trebaju imati slobodu da razmaze unučad i ne brinuti o tome da će ih razmaziti.

2. *simbolični bake djedovi (symbolic grandparents)*. Imaju nizak rezultat na osobnoj i visok rezultat na socijalnoj dimenziji. Karakterizira ih njihov fokus na činjenju onoga što je moralno ispravno za unuke, dok istodobno izražavaju osobno zadovoljstvo povezano s osobnom dimenzijom.
3. *individualizirani bake i djedovi (individualized grandparents)*. Imaju visok rezultat na osobnoj, a nizak na socijalnoj dimenziji. Manje ih brine njihova odgovornost da budu dobar primjer unucima, a više da im unuci pomognu umanjiti osjećaj usamljenosti, prenijeti obiteljsko ime i pomoći im da se ponovno osjete mladima.
4. *udaljeni bake i djedovi (remote grandparents)*. Imaju nizak rezultat na osobnoj i socijalnoj dimenziji. Uglavnom nisu uključeni ili zabrinuti za svoj odnos s unucima ili neki aspekt njihove uloge.

Cherlin i Furstenberg (1986., prema Bischoff, 2011.) navode tri tipa baka i djedova:

1. *Prijateljski bake i djedovi (companionate grandparents)* koji se opisuju kao prijatelji te davatelji i primatelji ljubavi i osjećaja. Govorili su o tzv. prijateljskom stilu interakcije sa svojim unucima.
2. *Udaljeni bake i djedovi (remote grandparents)* koji se viđaju s unucima toliko rijetko da mogu govoriti samo o tzv. ritualnom, čisto simboličnom odnosu.
3. *Uključeni bake i djedovi (involved grandparents)* koji su preuzeli aktivnu ulogu u podizanju unuka, često se ponašaju više kao roditelji nego kao bake i djedovi. Oni su skloni biti većinom u svakodnevnom kontaktu s unucima, često nakon uznemirujućih i kriznih događaja.

Gauthier (2002.) razlikuje tri tipa baka i djedova:

1. *Obrazovni pomagači (educational subcontractors)* uglavnom pripadaju radničkom ili srednjem sloju. Imaju tendenciju zamijeniti roditelje. Često se susreću s unucima, barem dva do tri puta tjedno, a ponekad i svaki dan. Geografska blizina pridonosi učestalosti kontakata. Činjenica da se brinu o unucima nastavak je pomoći koju pružaju svojoj djeci, što se smatra izražavanjem međugeneracijske solidarnosti. Mnoge su bake oduševljene tom ulogom jer to doživljavaju kao drugu karijeru. Čini se da postoji veza između učestalosti kontakta i doživljaja odgovornosti koju baka i djed pripisuju svojoj ulozi. Tako oni koji svakodnevno brinu o unucima smatraju da imaju odgovornost da ih podignu, tj. da više imaju ulogu roditelja nego bake i djeda. Također, od svojih unuka očekuju: pristojnost, poštovanje, iskrenost i poslušnost. Da bi postigli ciljeve, ne oklijevaju koristiti verbalne i/ili fizičke opomene.

2. *Stručnjaci (specialists)* – Ovi bake i djedovi najčešće pripadaju srednjim i višim slojevima. Odnosi se temelje na rjeđim kontaktima i to zbog ograničenog resursa vremena kojim bake i djedovi raspoložu (npr. članovi kulturnih, sportskih ili nekih drugih udruga), tj. ograničenja vezanih uz odluke o načinu upravljanja svojim vremenom. Taj je aspekt važan jer pokazuje u kojoj su mjeri baka i/ili djed fokusirani na tzv. karijeru bake ili djeda. To je vidljivo u primjeru bake koja je bila profesionalno aktivna, koja cijeni neovisnost. To ne znači da manje vole ili da je obiteljska solidarnost manje snažna, već da nalaze drugi način samoostvarivanja i izražavanja izvan uloge bake. Ovi bake i djedovi imaju tendenciju preuzimati ograničenu odgovornost i specifičnu ulogu. Među njima se mogu razlikovati dvije vrste podrške koju nude: a) *pomoć u školi, domaćim zadaćama i organiziranje aktivnosti u slobodnih aktivnosti* te b) *utiskivanje korijena, tzv. pripovjedači priča* čija je svrha stvoriti vezu s prošlošću. Ovi bake i djedovi najčešće su stranog podrijetla ili njihovi unuci žive u inozemstvu, oni imaju želju održati kod unuka blisku vezu s kulturom i prošlošću te neki imaju osjećaj da im je ugrožena baština koju nastoje predati.

3. *Pasivni baka i djed (passive grandparents)* su oni koje unuci posjećuju jednom ili dva puta godišnje. Mogu se podijeliti u dvije kategorije: a) *kvazi-odsutni bake i djedovi (quasi-absent grandparents)* Imaju toliko brojnu unučad da im je teško imati tzv. povlaštene individualizirane odnose sa svakim od njih. Teško im je planirati bilo što s njima ili za njih. Ako je potrebno, oni djeluju kao „rezervna guma“ te

4. *Odsutni bake i djedovi (absent grandparents)* koji nemaju kontakt s unucima nakon što su prekinuti odnosi s vlastitom djecom. Matthews i Sprey (1984., prema Scherman i sur., 1988.) dodaju da stil bake i djeda nije uvijek izabran, već je često odgovor na okolnosti.

Stilovi se često mijenjaju tijekom vremena između baka i djedova i unuka te bake i djedovi mogu odražavati različite stilove prema različitim unucima (Roberto i Stroes, 1992).

Odnos baka i djedova s unučadi

U nedostatku činjenica, stereotipi o bakama i djedovima cvjetaju. Bake i djedovi uglavnom se pojavljuju kao dobre duše koje pružaju dodatnu udobnost, ljubav i vrijeme unucima, a njihovo potomstvo poštuju njihova dobra djela (Feuchtinger, 2009.). Bake i djedovi dugo su imali marginalnu poziciju u obitelji, što je posljedica činjenice da se utjecaj baka i djedova na unučad smatrao štetnim za njihov razvoj (Igel, 2010). Priroda i struktura toga odnosa znatno su se promijenili. Autoritativni bake i djedovi sa svojom strogoćom i discipliniranjem uglavnom su postali stvar prošlosti. Novi društveni ugovor između baka, djedova i roditelja dopušta popustljiv stil baka

i djedova prema unucima. Danas su bake i djedovi manje autoritativni, topliji su i manje kontrolirajući, a posljedica su toga bliži odnosi s unucima (Barrett, 1993.). Iako bake i djedovi obično ne žive s unucima u kućanstvu, oni održavaju snažnu vezu (Feuchtinger, 2009.).

Djetetov odnos prema baki i djedu može se promatrati kroz funkciju nekoliko čimbenika kao što su učestalost kontakta s njima, ponašanje baka i djedova prema njima, odnos roditelja s bakama i djedovima te percepciju djeteta o starim ljudima, osobito o baki i djedu (Kahana i Kahana, 1971.). Wilcoxon (1987.) navodi da je odnos između baka i djedova i unučadi recipročan proces u kojem obje strane nastoje udovoljiti jedni drugima. Emocionalne veze baka i djedova s unučadi jedinstvene su po tome što je odnos oslobođen tzv. psiho-emocionalnog intenziteta i odgovornosti koja postoji u odnosu roditelj – dijete. Bake i djedovi nemaju iste odgovornosti kao roditelji. Naime, bake i djedovi su u mogućnosti ponuditi unucima oblik odnosa i ljubavi koju roditelji zbog roditeljske odgovornosti ne mogu ponuditi (Ramirez Barranti, 1985.). Pa iako često pomažu u obavljanju školskih obveza, to čine na dobrovoljnoj osnovi, a ne kao dio roditeljskog zadatka. Također, oni ne provode discipliniranje kao roditelji te mogu saslušati unuke i bez osuđivanja im ponuditi savjet (Brooks i sur., 2009.). Bake i djedovi koji imaju blizak kontakt s unucima od njihova rođenja često stvarju jedinstvenu vezu koja traje cijeli život. Osjećaj da su potrebni unucima pozitivno utječe na njihovo emocionalno i fizičko stanje (Meisender, 2011.). Dunifon (2013.) navodi religioznost bake i djeda kao najdosljedniji faktor povezan s visokom kvalitetom odnosa između baka i djedova i unučadi.

Čimbenici koji utječu na odnos baka i djedova i unučadi

Studije koje se bave temom baka i djedova pokušale su utvrditi čimbenike koji određuju vrstu i kvalitetu odnosa između baka i djedova i unučadi (Triadó i sur., 2005.). Da bi razumjeli odnose među generacijama, istraživači se uglavnom oslanjaju na međugeneracijski okvir solidarnosti koji su razvili Bengtson i Roberts (Bengtson, 2001.), koji razlikuje nekoliko oblika solidarnosti: strukturnu (uključuje čimbenike koji olakšavaju ili ometaju priliku za kontakt između generacija), konsenzualnu (ukazuje na količinu dogovora oko sustava vrijednosti i vjerovanja, itd.), funkcionalnu (uključuje količinu i oblik pomoći unutar međugeneracijskog odnosa), udruženu (odnosi se na učestalost kontakta i zajedničkih aktivnosti između generacija), utjecajnu (obuhvaća količinu emocionalne blizine koju percipiraju generacije) te normativnu solidarnost (odnosi se na obveze koje proizlaze iz odnosa i očekivanjima glede sadržaja odnosa). U nastavku ćemo se osvrnuti na spol, dob, krvnu liniju,

utjecaj tzv. srednje generacije te geografsku udaljenost i kontakt, na koje nailazimo u literaturi, a utječu na ranije spomenute aspekte.

Spol bake i djeda te unučeta – Kada su unuci procjenjivali važnost baka i djedova u svome životu, najčešće su bake bile na prvom mjestu (Triadó i sur., 2005.). To ne iznenađuje budući da su bake više od djedova uključene u odnose sa svojom unučadi (Smorti, Tschiesner i Farneti, 2012.) te da odnos između baka i unučadi obilježava veću razinu emocionalne bliskosti i afektivne podrške nego kod djedova koji se emocionalno udaljeniji i više usmjereni na instrumentalne aspekte odnosa s unučadi (Triadó i sur., 2005.). Thomas je (1989., prema Triadó i sur., 2005.) utvrdio da su bake zadovoljnije svojom ulogom od djedova, a percipirana intimnost i utjecaj na unučad također su veći. Spol unučadi također može imati utjecaj na njihov odnos s bakama i djedovima (Triadó i sur., 2005.). Ranije studije pokazuju da unuke imaju bliže odnose s bakama i djedovima od unuka (Davey i sur., 2009.). No Mueller i Elder Jr. (2003.) nisu došli do rezultata koji to potkrepljuju. Nadalje, istraživanja (Dubas, 2001; Giarrusso, 2001. prema Davey i sur., 2009.), su pokazala da unuci više komuniciraju i osjećaju se bliže bakama i djedovima koji su istog spola kao i oni, dok Silverstein i Long (1998., prema Davey i sur., 2009.) nisu pronašli dokaze o značenju te varijable.

Dob baka i djedova i unučadi – Očekivano je da se vrsta aktivnosti unuka s bakama i djedovima mijenja kako oni bivaju stariji, što može utjecati na vrstu i na kvalitetu njihova odnosa (Triadó i sur., 2005.). Roberto i Stroes (1992.) navode da starije bake imaju znatno manje kontakta s unucima nego mlađe bake koje se više angažiraju u zabavnim aktivnostima i smatraju se premladima da bi se uklopile u sliku tradicionalne bake. Također, Triadó i sur., (2005.) navode da su starije bake i djedovi u odnosu na one mlađe manje emocionalno bliski s unucima. Smorti i sur. (2012.) otkrivaju da su starije bake i djedovi pod manjim pritiskom vezanim uz dužnosti i odgovornosti za svoju budućnost, stoga u sadašnjosti mogu uživati u svakodnevnim užicima kao što je uživanje u brizi o unucima. No pomicanjem dobi odlaska u mirovinu, velik broj baka i djedova i dalje je formalno zaposlen te oni sve više balansiraju svoju ulogu bake i djeda (da sudjeluju u životima unučadi i da pomažu vlastitoj djeci) i radnu ulogu. Istraživanja pokazuju da će zaposleni bake i djedovi vjerojatno pružati istu skrb unucima kao i oni koji su u mirovini. Zaposleni bake i djedovi često preraspodjeljuju svoje radno vrijeme ili koriste plaćeni godišnji odmor kako bi skrbili o unucima (Harrington Meyer i Kandić, 2017.). Njihova pomoć može biti ključna tijekom razdoblja kada su rad i briga o dječ iznimno zahtjevni, posebice kada su djeca vrlo mala (Jappens i Van Bavel, 2011.). Također, učestalost kontakta između baka i djedova i unučadi smanjuje se kako unuci stare (Kemp, 2005., Triadó i sur., 2005.). Iako su adolescenti skloni provoditi manje vremena s bakama i djedovima, ipak ih

smatraju važnim članovima svoje društvene mreže (Creasey i Koblewski, 1991.) te njihov odnos i dalje cijene, doživljavaju osobno značajnim i potencijalno važnim (Kemp, 2005.). Unuci ne napuštaju bake i djedove, ali njihov odnos s njima dobiva drukčiju dimenziju (Roberto i Stroes, 1992.).

Krvna linija – Što se tiče krvne linije, u literaturi se mogu pronaći razlike između baka i djedova s majčine i očeve strane (Triadó i sur., 2005.). Kahana i Kahana (1971.) kažu da su bake s majčine strane i djedovi s očeve strane pokazali blizinu i toplinu prema unučadi te su ih percipirali sličnima vlastitoj djeci. Nasuprot tome, djedovi s majčine strane i bake s očeve strane imali su tendenciju izražavati negativne stavove prema unučadi.

Općenito je priznato da su tradicionalno obiteljski odnosi intenzivniji s majčine strane nego s očeve strane (Triadó i sur., 2005.). U zapadnim je društvima identificirana matrijarhalna pristranost koja se očituje u učestaloj interakciji i pružanju podrške između odraslih kćeri i njihovih roditelja, što se očituje u boljoj povezanosti baka i djedova s kćerinom djecom (Timonen i Arber, 2012.). Rezultati Eisenbergovog istraživanja (1988., prema Timonen i Arber, 2012.) pokazuju da su i pri kontroli geografske udaljenosti ti odnosi s bakom s majčine strane ocijenjeni kao značajniji. Davey i sur. (2009.) ističu da postoji pozitivan odnos između majčine linije i bliskosti u odnosu baka i djedova s unučadi te da odrasli unuci imaju tendenciju biti bliže baki i djedu s majčine strane nego s očeve. Nadalje, rezultati istraživanja o percepciji adolescenata o važnosti odnosa s bakom i djedom pokazuju da adolescenti doživljavaju značajnijim odnos s bakom s majčine strane (Feuchtinger, 2009.) Iako ti rezultati potvrđuju matrijarhalnu dominaciju u vezi s međugeneracijskim odnosima, Dubas (2001.) ističe da iako unuci ocjenjuju svoje odnose bližima s bakom i djedom s majčine strane, ne postoji jedna obiteljska linija (matrijarhalna ili patrijarhalna) koja najbolje opisuje koji će odnos biti istaknutiji. Rođenje unučadi za bake i djedove znači zadovoljstvo, sreću i olakšanje jer će se njihova loza nastaviti, a ime očuvati (Meisender, 2011.).

Utjecaj srednje generacije – Odnos između baka i djedova i unučadi posredovan je (Timonen i Arber, 2012.) od strane srednje generacije tj. njihove djece, danas roditelja njihovih unuka (Ramirez Barranti, 1985.). Roditelji unuka često služe kao vratari u odnosu između baka i djedova s unučadi, olakšavajući ili otežavajući interakciju između njih (Mueller, Wilhelm i Elder Jr, 2002.). Johnson (1985., prema Timonen i Arber, 2012.) tvrdi da su bake i djedovi ograničeni autonomijom i privatnošću nuklearne obitelji u svakoj generaciji te svoj kontakt s unucima moraju oblikovati u skladu sa željama svoje djece. Kvaliteta odnosa srednje generacije sa svojim roditeljima snažno utječe na kvalitetu odnosa između baka i djedova s unučadi (Timonen i Arber, 2012.). Veća je vjerojatnost da će unuci češće vidati bake i dje-

dove kada roditelji imaju bolje odnose s njima (Dunifon, 2013.). Bliski i dobri odnosi između baka i djedova i roditelja stvaraju mogućnosti za jačanje odnosa i stvaranje pozitivnih međusobnih veza, dok slabi ili negativni odnosi između baka i djedova i roditelja dovode do manje uključenosti baka i djedova u živote unučadi, pa čak i do negativnih odnosa (Ahuva i Shlomo, 2009.). Poznato je da konflikti među roditeljima (posebice visokokonfliktni razvodi roditelja) mogu ugroziti prava bake i djeda na susrete i druženja s unucima. Količina kontakta koju roditelji dopuštaju unucima da imaju s bakama i djedovima tijekom djetinjstva izravno utječe na vrstu odnosa koju oni razvijaju i kasnije održavaju (Roberto i Stroes, 1992.). Hodgson je (1992.) utvrdio da je veća emocionalna bliskost između baka i djedova i roditelja povezana s većom emocionalnom bliskošću i većom učestalošću kontakta između baka i djedova s unučadi. Osobe koje su povezane sa svojim odraslim djetetom vjerojatnije će imati neku vrstu povezanosti s unucima (Davey i sur., 2009.). Iako srednja generacija ima važnu ulogu u kvaliteti odnosa između baka i djedova u unuka, ta se važnost smanjuje kako unuci odrastaju (Roberto i Stroes, 1992.). Obiteljske krize mogu naglasiti posredovani karakter odnosa baka i djedova i unučadi. Primjerice, gdje je srednja generacija razvedena ili odvojena, pristup baka i djedova unucima može ovisiti o volji roditelja koji ima skrbništvo da dopusti njihov pristup. To je problem s kojim se češće susreću bake i djedovi s očeve strane (Timonen i Arber, 2012.).

Geografska blizina i kontakt – Geografska blizina redovito se bilježi kao čimbenik koji pridonosi kvaliteti i kvantiteti interakcija između baka i djedova i unučadi (Kemp, 2005.). Bake i djedovi i unuci koji žive dalje jedni od drugih imaju manje kontakta od onih koji žive bliže (Hodgson, 1992., prema Kemp, 2005.). Iako se udaljenost smatra najvažnijom odrednicom učestalosti kontakta između baka i djedova s unučadi (Timonen i Arber, 2012.), rezultati istraživanja Fergusona (2004., prema Timonen i Arber, 2012.) pokazuju da ona možda nije usko povezana s kvalitetom njihova odnosa. Nadalje, rezultati istraživanja Brooks i sur. (2009.) pokazali su da su tri četvrtine ispitanih baka i djedova svoj odnos s unucima opisali kao „bliski“ ili „vrlo bliski“, iako je čak 39 % njih izjavilo da imaju unuke koji žive na udaljenosti većoj od tisuću kilometra, što je dokaz da nastoje održati kontakt s unucima bez obzira na udaljenost, što im je u današnje doba omogućeno razvojem sredstava komunikacije.

Utjecaj baka i djedova na unučad i obitelj

Neposredni utjecaj starije generacije na razvoj unučadi obično se ne prepoznaje kao značajan iako starije osobe mogu igrati pozitivnu i podržavajuću ulogu u razvoju unučadi (Hader, 1965.) te biti prisutni u njihovom životu tijekom djetinjstva pa i njihove odrasle dobi (Dunifon, 2013.). Mreža socijalne podrške obitelji koristan je okvir u kojem se može razmotriti utjecaj baka i djedova na unučad. Modele utjecaja čla-

nova socijalne mreže iznijeli su Cochran i Brassard (1979., prema Denham i Smith, 1989.) ukazujući na razliku između izravnih (proizlaze iz interakcije licem u lice) i neizravnih (posredovanih trećim osobama) utjecaja članova socijalne mreže na djecu. Drugi aspekt promatranja utjecaja baka i djedova na unučad odnosi se na njihovu simboličku ulogu u obitelji. Iako autori nisu jasni u razlikovanju između simboličkih funkcija baka i djedova i stvarnih ponašanja koja dovode do izravnih i neizravnih utjecaja, razlike su korisne za pojašnjenje prirode utjecaja baka i djedova na unučad (Denham i Smith, 1989.). Nadalje, razvojni teoretičari tvrde da odnos baka i djedova i unuka ima potencijal da utječe na razvoj djece tako da će se djeca obično razvijati u ljude koje oni vole (npr. bake i djedove), što pozitivno doprinosi društvu.

Cochran i Brassard (1979., prema Denham i Smith, 1989.) opisali su četiri vrste izravnih utjecaja baka i djedova na djecu: a) kognitivna i socijalna stimulacija, b) izravna pomoć, c) pružanje modela promatranja za dijete te d) mogućnosti za aktivno sudjelovanje. McCluskey i McCluskey (2000., prema Lee i Gardner, 2010.) utvrdili su da djed i baka utječu na unučad na ove načine: a) pružanje osjećaja sigurnosti, zaštite i ljubavi, b) pružanje osjećaja obiteljske povijesti, c) stvaranje posebnih veza, d) poticanje ranog razvoja unučadi i e) promicanje kognitivnog i akademskog razvoja unučadi. Bake i djedovi izravan utjecaj na unučad mogu imati kroz interakcije s njima. Mogu biti uzori unucima raspravljajući o prikladnom ponašanju, potičući akademske ili druge uspjehe, pomažući oko zadaća, pružajući savjete i emocionalnu podršku (Dunifon, 2013.). Mogu s roditeljima provoditi dosljedne norme i pratiti aktivnosti djeteta i/ili uskočiti u pomoć unucima koji su doživjeli iskustvo kao što je smrt roditelja, razvod, nezaposlenost, bolest ili onesposobljenost (Dunifon, 2013.). Nadalje, zbog loših materijalnih uvjeta i prezaposlenosti obaju roditelja, djedovi i bake ponekad preuzimaju ulogu emocionalne zaštite i skrbi o djeci (Blažeka, Janaković i Ljubotina, 2004.). Bake i djedovi svojim pozitivnim utjecajem mogu ublažiti negativan utjecaj roditelja. Primjerice, pozitivna poruka baka i djedova može nadoknaditi neke učinke pretjerano kritičnih ili zahtjevnih roditelja (Denham i Smith, 1989.). Prema Pundir i Bansal (2015.) bake i djedovi utječu na razvoj adolescenata na tri načina:

1. Razvoj identiteta: baka i djed mogu biti ključni agenti u obnavljanju osjećaja kontinuiteta u životu adolescenta, povezivanju prošlosti i sadašnjosti, prenošenju znanja o kulturi i obiteljskom nasljeđu, čime pozitivno utječu na adolescentovo traženje identiteta.
2. Odnos s roditeljima: baka i djed mogu imati pozitivan utjecaj na odnose roditelja i adolescenata prenoseći informacije od roditelja do adolescenata. Također, adolescenti se okreću bakama i djedovima kao suučesnicima i arbitrima kada su u sukobu s roditeljima.

3. Stavovi prema starenju: baka i djed pomažu adolescentima da razumiju starenje i da prihvaćaju starije osobe. Adolescenti koji češće vide svoje bake i djedove imaju dobar odnos s njima i veću vjerojatnost razvoja pozitivnih stavova prema starijim osobama.

Često stresni događaji ili situacije koje utječu na roditelje utječu i na djecu. U tim situacijama, podržavajući bake i djedovi podupirući roditeljstvo svoje djece, osiguravaju čimbenike zaštitne za rast i razvoj unučadi (Botcheva i Feldman, 2004.). Isto tako, posredan utjecaj baka i djedova na unučad vidljiv je kroz model kako ih odgajaju njihovi roditelji jer je to vjerojatno model kako su oni odgajali njihove roditelje (Helbovy, Waithaka i Gitimu, 2016.).

Skrb baka i djedova za djecu ima veliku vrijednost za roditelje koji smatraju da je briga baka i djedova o djeci prikladnija i korisnija za djecu, ali i jeftinija od brige drugih (Guertus i van Tilburg, 2015.). Brooks i sur. (2009.) navode da je 60 % baka i djedova uključeno u neki oblik skrbi o djeci, redovito ili povremeno. Prema Meisender (2011.) bake i djedovi pokazuju visoku razinu spremnosti da preuzmu brigu o unučadi te da kroz preuzete dužnosti oslobode roditelje. Nekim je roditeljima skrb baka i djedova o unucima jedina opcija, a neki se na njih oslanjaju jer smatraju da su oni najpouzdanija i najsigurnija okolina za njihovu djecu (Jappens i Van Bavel, 2011.). Pong, Frick i Moyi, (2004.) navode da visokoobrazovani roditelji preferiraju dijete ostaviti u ustanovi na čuvanju nego kod baka i djedova jer bake i djedovi tendiraju imati različite poglede i stavove o odgoju djece od njih. Mnogi bake i djedovi pružaju skrb za svoje unuke na redovnoj osnovi i na taj način omogućuju, s jedne strane potrebnu obiteljsku skrb unucima, a s druge strane roditeljima unuka da zadrže svoje zaposlenje (Harwood, 2001.). Budući da bake i djedovi više nego prije igraju ulogu u obrazovanju i podizanju unučadi, uloga baka i djedova na njih može stvoriti određeni emocionalni i financijski pritisak (Helbovy i sur. 2016.). Ekonomskom podrškom bake i djedovi podižu blagostanje obitelji, pružajući financijsku pomoć svojoj odrasloj djeci i unučadi. Vrijeme i novac valute su kojima bake i djedovi pridonose blagostanju obitelji (Silverstein i Lee, 2016.). Prema Brooks i sur. (2009.) 34 % baka i djedova financijski pomaže unucima ili podržava roditelje u podmirivanju troškova odgajanja djece. Bake i djedovi često pokrivaju troškove kao što su: školarine, kupnja odjeće, knjiga, igračaka i igara, dnevna njega i ostali troškovi. Većina to doživljava kao dio obiteljske odgovornosti koja im pruža zadovoljstvo (Brooks i sur., 2009.). No, s druge strane to može biti i izvor frustracije ukoliko im njihov ekonomski status to ne omogućuje.

Bake i djedovi potencijalno su značajni, ali često zanemareni članovi mreže podrške obitelji s djetetom s teškoćama u razvoju (Coutts-Clarke, 2002.). Vadasy (1987., prema Lee i Gardner, 2010.) navodi resurse koje pružaju bake i djedovi obiteljima

djece s teškoćama u razvoju: njihovo iskustvo, vrijeme, instrumentalna i financijska podršku. Sandler (1998., prema Lee i Gardner, 2010.) navodi da bake i djedovi pružaju praktičnu podršku u obliku čuvanja djece, pomoć u financijama i u svakodnevnim rutinskim poslovima te emocionalnu podršku i ljubav. Emocionalna podrška i uključenost bake i djedova pomaže njihovoj odrasloj djeci da se osjećaju manje socijalno izoliranima pri odgajanju djeteta s teškoćama u razvoju (Lee i Gardner, 2010.). Bake i djedovi mogu facilitirati sposobnost suočavanja obitelji sa stresom i pružiti resurse podrške roditeljima, čime se ublažava roditeljski stres i stres unutar obitelji. U takvom okruženju dijete s teškoćama u razvoju može razviti osjećaj sigurnosti i samopouzdanja (Coutts-Clarke, 2002.).

Osim što izravno i neizravno utječu na unučad, utjecaj baka i djedova proširuje se na različite aspekte funkcioniranja obitelji i pokazalo se da utječe na odnose u braku, roditeljstvo te na odnose roditelja i djece (Denham i Smith, 1989.). Sve je više baka i djedova koji stoje na raspolaganju svojoj djeci što osigurava trajnost i stabilnost obitelji kroz vrijeme (Bengston 2001.). Bake i djedovi služe kao podrška svojoj djeci i unucima kao tip „sigurnosnog ventila“ koji se može aktivirati po potrebi. Podržavaju i stabiliziraju obitelji u doba individualne i obiteljske krize kao što su roditeljski razvod, tinejdžerska trudnoća, smrt roditelja ili unuka. U vremenima obiteljske krize, članovi obitelji trebaju imati izvore emocionalne podrške kako bi se učinkovitije nosili s krizom (Scherman i sur., 1988.). Bake i djedovi često pružaju podršku obitelji (npr. posreduju u sukobu u obitelji uključujući bračno neslaganje roditelja i sukob roditelja i djece i sl.) (Creasy i Koblewski, 1991.). Bake i djedovi također služe interpretaciji roditeljskog ponašanja prema djeci i ponašanja djece prema roditeljima (Denham i Smith, 1989.). Neizravni utjecaji baka i djedova mogu poboljšati kvalitetu obiteljskog života. No, kao i drugi članovi obitelji, bake i djedovi mogu biti izvor stresa, tjeskobe i obiteljskog nesklada (Botcheva i Feldman, 2004.). Općenito se uključivanje baka i djedova u njihovu socijalizaciju smatra korisnim za djecu, no oni također mogu imati negativan utjecaj na unučad kroz njihovo ponašanje, savjete ili ometanje roditelja u odgajanju djeteta (Dunifon, 2013.). Dok se neki mladi roditelji žale da bake i djedovi, zbog svog angažmana u nekim drugim područjima, ne pomažu dovoljno u skrbi oko djece, drugi smatraju da su previše uključeni. U takvim slučajevima za bake i djedove je problem pronaći tzv. pravu mjeru (Attias-Donfut i Segalen, 2002.). Nadalje, razlika u obiteljskim stilovima i narušavanje roditeljskog autoriteta od strane baka i djedova je jedan od razloga sukoba između roditelja i baka i djedova (Bischoff, 2011.), a postoji vjerojatnost da taj sukob izazove psihički stres kod djece što šteti njihovom socijalnom i kognitivnom razvoju (Pong, Frick i Moyi, 2004.). Bake i djedovi također ispunjavaju ulogu tzv. socijalizacijskog agenta svojoj djeci i unucima radeći na očuvanju obiteljske kulture (Helbovy, Waithaka i

Gitimu, 2016.). Zbog toga se u sociološkoj literaturi nazivaju obiteljskim čuvarima (Igel, 2010.).

Važnost baka i djedova iz perspektive unučadi

O značenju baka i djedova za unučad gotovo da i nema istraživanja. Nakon početnih iniciranja kontakata male djece s bakama i djedovima koje su započeli roditelji što iz različitih potreba što iz redovnih odlazaka baki i djedu, dijete s vremenom počinje na svoju inicijativu ostvarivati kontakte s bakama i djedovima (Meisender, 2011.) No, iako postoji malo istraživanja o percepciji unučadi o ulozi i značaju baka i djedova, rezultati su pokazali da adolescenti i mladi odrasli unuci smatraju svoj odnos s bakom i djedom veoma važnim (Roberto i Stroes, 1992.). Unuci navode da im je bitno što se bake i djedovi zanimaju za njihov život i njihove stavove. Također, bitno im je da su bake i djedovi na njih ponosni i da im odaju priznanja, primjerice da ih se pohvali. Unuci visoko cijene osobne kontakte s bakama i djedovima i poklone koje dobiju od njih (Meisender, 2011.).

Iako učestalost kontakta nije bitan čimbenik za određivanje važnosti odnosa, unuci smatraju da taj čimbenik utječe na doživljaj njihove međusobne solidarnosti (Roberto i Stroes, 1992.). Unuci smatraju da su najvažniji motivatori za održavanje njihova odnosa s bakom i djedom uživanje u odnosu, emocionalne veze s bakom i djedom te osjećaj obveze (Kennedy, 1989., prema Roberto i Stroes, 1992.). Odrasli unuci mogu doprinijeti dobrobiti baka i djedova pružajući im emocionalnu i praktičnu pomoć (Guertus i van Tilburg, 2015.). Prema Obiteljskom zakonu punoljetno unuča je dužno uzdržavati baku/djeda, ako baka/djed nisu sposobni za rad, a nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine i ako su ga oni dulje vrijeme uzdržavali ili su se brinuli od njemu dulje vrijeme (Obiteljski zakon, NN 103/15., čl. 294).

Bake i djedovi – primarni skrbnici i/ili srodnički udomitelji

Pojedini bake i djedovi zbog različitih okolnosti biraju preuzeti ulogu zamjenskog, sekundarnog roditelja, udomitelja i/ili preuzeti dužnosti skrbnika za podizanje unučadi ovisno o pravnom uređenju zemlje u kojoj žive (Jappens i Van Bavel, 2011., Martinson, 2013.). Dio djece koju odgajaju bake i djedovi, u obitelji baka i djedova su u neformalnom aranžmanu i izvan su dosega socijalnih službi (Dunifon, 2013.). U Hrvatskoj je zakonodavac propisao da su bake i djedovi dužni uzdržavati maloljetno unuča ako to roditelj ne čini (Obiteljski zakon, NN, 103/15., čl. 288, st.2) te da bake

i djedovi mogu postati tzv. srodnički udomitelji³ (Zakon o udomiteljstvu, NN, 90/11, 78/12., čl. 15). Razlozi zbog kojih se bake i djedovi nalaze u ulozi udomitelja i/ili skrbnika unučeta različiti su. Bake i djedovi podižu svoje unuke zbog problema na razini roditelja djeteta kao što su npr. zloupotreba droga, odsluženje kazne zatvora, zanemarivanje, napuštanje djeteta, duševnih smetnji, smrt itd. (Martinson, 2013.).

U takvim okolnostima, podizanje druge generacije djece, tj. unuka, suočavajući se sa zdravstvenim problemima vezanim uz svoju dob, financijskim problemima i boreći se s različitim razlozima zbog kojih njihovi unuci ne žive sa svojim roditeljima te zbog kojih njihova djeca ne obavljaju svoju roditeljsku ulogu, može istovremeno biti emocionalno nagrađujuće i fizički i financijski iscrpljujuće. No, unatoč tome, bake i djedovi često preuzimaju tu odgovornost te se posvećuju njihovoj dobrobiti čak i zanemarujući vlastite zdravstvene probleme (Harrington Meyer i Abdul-Malak, 2016.). Bake i djedovi koji podižu unučad suočavaju se s brojnim izazovima vezanim uz svoje kapacitete za ulogu tzv. sekundarnog roditelja, održavanja vlastitog fizičkog i psihičkog zdravlja, njihove potrebe za socijalnim uslugama i podrškom (Harrington Meyer i Abdul-Malak, 2016.). Situacije u kojima bake i djedovi postaju udomitelji svojim unucima često uključuju izazove vezane uz tranziciju vlastite uloge osobito iz razloga jer unuci pri toj tranziciji doživljavaju značajan stres (Banyard, Englund i Rozelle, 2001.). Također, praksa pokazuje da srodničke udomiteljske obitelji prolaze kroz manje formalne pripreme budući da u pravilu postaju udomiteljima kada nastupi iznenadna krizna situacija (Iglehart, 2004.). Hayslip i sur. (1998., prema Harrington Meyer i Abdul-Malak, 2016.) identificirali su dvije skupine poteškoća djedova i baka u ulozi skrbnika: one koje proizlaze iz zahtjeva tzv. novostvorene uloge udomitelja i one koje se odnose na obilježja djeteta (npr. unuča s teškoćama u razvoju, kroničnim bolestima, problemima u ponašanju kao što su npr. poremećaj pažnje, zluporaba supstancija ili depresija) što povećava izazovnost skrbi i rizik za depresiju i smanjenje fizičkog zdravlja baka i djedova (Harrington Meyer i Abdul-Malak, 2016.). Izazovi uključuju, uz ranije spomenute, i manjak energije baka i djedova, generacijski jaz i izmijenjeno društveno okruženje u kojem će se odgajati djeca u odnosu na vrijeme kada su oni bili roditelji (Dunifon, 2013.).

Prednosti su srodničkog oblika skrbi u tome da se za djecu nastavljaju brinuti poznati odrasli, u ovom slučaju to su baka i/ili djed, te stoga djeca doživljavaju manji separacijski strah i stres prilikom izdvajanja iz obitelji (Barber i Delfabbro, 2004.), prevladavaju strah da će doći do razdvajanja braće i sestara (Harden i sur., 2004.)

³ Srodničko udomiteljstvo jest udomiteljstvo koje obavljaju udomitelj i članovi udomiteljske obitelji koji su u krvnom i /ili tazbinskom srodstvu s korisnikom (Zakon o udomiteljstvu, NN 90/11, 78/12., čl. 15)

te da će dijete po izlasku iz sustava socijalne skrbi ostati u svojoj obitelji (Iglehart, 2004.). Mnogi bake i djedovi koji udomljavaju unučad osjećaju se zakinuto za odnos između baka i djedova s unučadi jer su prisiljeni ponašati se kao roditelji. Također, unuci mogu osjetiti nedostatak pozitivnih utjecaja baka i djedova u njihovim prirodnim ulogama (Drew, Richard i Smith, 1998.). Drew, Richard i Smith (1998.) ističu da bake i djedovi, preuzimajući ulogu udomitelja, gube osjećaj uloge bake i djeda, zadovoljstvo ulogom bake i djeda, gube uvid u prirodnost odnosa baka i djedova s unucima te pozitivne učinke toga odnosa. Osim toga, udomljavanje od strane člana obitelji može biti ugrožavajuće za dijete budući da se zalazi u djetetove rodbinske odnose privrženosti te remeti djetetove obiteljske uloge i odnose te može učiniti dijete objektom obiteljskih konflikata (Laklija, 2009.).

Prema Dunifon (2013.) većina majki djece koju odgajaju baka i djed žive u blizini i imaju redovite kontakte s djecom. No, roditeljsko sudjelovanje može biti nepredvidivo i nedosljedno te protivno interesu i dobrobiti djeteta. Takve situacije ugrožavanja unuka suočavaju bake i djedove s obvezom prijave vlastitog djeteta (roditelja unuka o kojem skrbi) nadležnim organima te konfliktu uloge. Istraživanja koja se bave obiteljima u kojima su bake i djedovi primarni skrbnici svoje unučadi pokazala su da te obitelji imaju višu stopu siromaštva i nisku obrazovnu razinu u odnosu na druge obitelji te da je vjerojatnije da će djeca odrasla u takvim obiteljima imati više problema s mentalnim zdravljem nego ona odrasla u nesrodničkim obiteljima (Dunifon, 2013.). S obzirom na važnost održavanja obiteljskih veza i s drugim članovima obitelji, stručnjaci trebaju posvetiti pozornost i bakama i djedovima. Poticanje održavanja odnosa s članovima uže i šire obitelji ulaganje je u socijalnu mrežu koja može prihvatiti dijete nakon izlaska iz sustava skrbi (uz roditelje ili neovisno o njima) (Laklija i Sladović Franz, 2013.). Ostale snage baka i djedova kao skrbnika unuka su stjecanje iskustva, zahvalnost za drugu priliku za podizanje djece/unuka i više vremena za provođenje s unucima (Dunifon, 2013.).

Posebno područje, koje će ovdje biti samo spomenuto, jest položaj baka i djedova vezan uz institut posvojenja. Prema Obiteljskom zakonu (NN, 103/15), posvojenje je trajan i neraskidiv obiteljskopравни odnos kojim posvojitelji stječu pravo na roditeljsku skrb. Tim institutom s jedne strane biološki roditelji, pa time i baka i djed, gube pravo sudjelovanja u skrbi za dijete, a s druge strane roditelji posvojitelja postaju baka i djed.

Zaključak

Ovaj pregled mogućih uloga baka i djedova ukazuje na njihove važne uloge u funkcioniranju obitelji pri čemu se njihova uloga posebno očituje u odnosu i skrbi za unučad. Uloga je baka i djedova vrlo slojevita te bake i djedovi mogu pozitivno, ali i negativno utjecati na obiteljsku dinamiku, ali i obiteljska dinamika na odnose članova obitelji, pa i unučadi prema bakama i djedovima. Primjer je situacija konflikta baka i/ili djedova s roditeljima unučadi ili situacije konfliktnih razvoda, gdje se baki i/ili djedu po krvnoj liniji roditelja koji ne živi s djetetom ograničava ili brani pravo na kontakte i druženja s djetetom. Nadalje, uloga baka i djedova izvor je socijalnog kapitala koje obitelji koriste u suočavanju s brojnim izazovima iz okruženja kako u svakodnevnom životu tako i u suočavanju s različitim krizama u obitelji (bolesti, skrb za dijete s teškoćama, financijski problemi, smrt). Tako bake i djedovi mogu biti značajan izvor podrške obitelji u potrebi. I zakon u Republici Hrvatskoj prepoznaje i navodi bake i djedove kao srodničke udomitelje i obveznike uzdržavanja. Osim važnosti baka i djedova za obitelj njihove djece, uloga baka i djedova za stariju generaciju ima pozitivne učinke na njihovo psihofizičko stanje.

Literatura pokazuje da su uloge i funkcije baka i djedova različite i sadrže dimenzije koje odražavaju temeljne procese ili značenje te uloge, kako za njih same tako i za njihovu unučad i djecu. S obzirom na sve navedeno, zanimljiv je podatak da u našem kontekstu nedostaje istraživanja koja bi u fokusu imala bake i djedove, ali i doživljaj njihove uloge, izazove i važnosti iz perspektive ostalih članova nuklearne obitelji te obrnuto. Bilo bi važno dobiti uvid u njima potrebne oblike podrške, pravne zaštite u kontekstu obiteljsko-pravnih odnosa i sl. U budućim bi istraživanjima bilo nužno istražiti i specifične aspekte uloge baka i djedova kao srodničkih udomitelja, skrbnika za unuku/unukaa, ali i položaj i doživljaj njihovog statusa i uloga vezanih za postupak posvojenja, iz poziciji bioloških baka i djedova i onih koji su to postali posvojenjem.

Literatura

- Ahuva, E. Z. i Shlomo, S. (2009.). Grandchildhood: Adult Grandchildren's Perception of Their Role towards Their Grandparents from an Intergenerational Perspective. *Journal of Comparative Family Studies*, 40(2), 167-185.
- Attias-Donfut, C. i Segalen, M. (2002.). The Construction of Grandparenthood. *Current Sociology*, 50(2), 281-294.
- Banyard, V. L., Englund, D. W. i Rozelle, D. (2001.). Parenting the traumatized child: Attending to the needs of nonoffending caregivers of traumatized children. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38(1), 74-87.
- Barber, J. G. i Delfabbro, P. H. (2004.). *Children in foster care*. London: Routledge.

- Barrett, D. P. (1993.). Adolescents' Attitudes and Perceptions Towards Their Grandparents. *All Graduate Theses and Dissertations*.
- Bates, J. S. i Taylor, A. C. (2013.). Grandfather Involvement: Contact Frequency, Participation in Activities, and Commitment. *The Journal of Men's Studies*, 21(3), 305-322.
- Bengston, V. L. (2001.). Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family*, 63, 1-16.
- Bernal, J. G. i de la Fuente Anuncibay, R. (2007.). Intergenerational Grandparent/Grandchild Relations: The Socioeducational Role of Grandparents. *Educational Gerontology*, 34(1), 67-88.
- Bischoff, A. (2011.). *Die Großeltern-Enkel/-innen-Beziehung aus Sicht junger, erwachsener Enkelkinder. Eine qualitative Forschungsarbeit*. Diplomarbeit. Görlitz: Hochschule Zittau, Fachbereich Sozialwesen.
- Blažeka, S., Janković, J. i Ljubotina, D. (2004.). Kvaliteta obiteljskih odnosa u seoskim i gradskim obiteljima. *Sociologija sela*, 42, 45-68.
- Block, C. E. (2000.). Dyadic and Gender Differences in Perceptions of the Grandparent-Grandchild Relationship. *The International Journal of Aging and Human Development*, 51(2), 85-104.
- Botcheva, L. B. i Feldman, S. S. (2004.). Grandparents as family stabilizer during economic hardship in Bulgaria. *International Journal of Psychology*, 39(3), 157-168.
- Breheny, M., Stephens, C. i Spilsbury, L. (2013.). Involvement without interference: How grandparents negotiate intergenerational expectations in relationships with grandchildren. *Journal of Family Studies*, 19(2), 174-184.
- Brooks, F., Klemra, E., Offredy, M., Hill, C., Cook, L. i Clark, R. (2009.). *Do grandparents matter?: The impact of Grandparenting on the wellbeing of children*. University of Hertfordshire: Family Matters Institute.
- Coutts-Clarke, L. (2002.). Grandparent Support and the Family With a Child With a Disability. *Electronic Theses and dissertations*, 497.
- Creasy, G. L. i Koblewski, P. J. (1991.). Adolescent grandchildren's relationships with maternal and paternal grandmothers and grandfathers. *Journal of Adolescence*, 14, 373-387.
- Davey, A., Savla, J., Janke, M. i Anderson, S. (2009.). Grandparent-grandchild relationships: From families in contexts to families as contexts. *International Journal of Aging and Human Development*, 69(4), 311-325.
- Denham, T. E. i Smith, C. W. (1989.). The Influence of Grandparents on Grandchildren: A Review of the Literature and Resources. *Family Relations*, 38(3), 345-350.
- Drew, L. M., Richard, M. H. i Smith, P. K. (1998.). Grandparenting and its Relationship to Parenting. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 3(3), 465-480.
- Dubas, J. S. (2001.). How Gender Moderates the Grandparent-Grandchild Relationship: A Comparison of Kin-Keeper and Kin-Selector Theories. *Journal of Family Issues*, 22(4), 278-492.
- Dunifon, R. (2013.). The Influence of Grandparents on the Lives of Children and Adolescents. *Child Development Perspectives*, 7(1), 55-60.
- Feuchtinger, M. (2009.). *Enkelkinder und ihre Großeltern – Unterschiede in der Beziehung von jugendlichen Enkelkindern zu ihren Großmüttern mütterlicher- und väterlicherseits*. Diplomarbeit. Wien: Fakultät für Psychologie.
- Gauthier, A. (2002.). The Role of Grandparents. *Current Sociology*, 50(2), 295-307.

- Guertus, T. i Van Tilburg, T. (2015.). Grandparent-Grandchildren Relationships. U: Wright, J. D. (ur.), *International Encyclopedia of the Social i Behavioral Sciences*,(str. 336-340). Oxford: Elsevier.
- Hader, M. (1965.). The Importance of Grandparents in Family Life. *Family Proces*, 4(2), 228-240.
- Harden, B. J., Clyman, R. B., Kriebel, D. K. i Lyons, M. E. (2004.). Kith and kin care:parental attitudes and resources of foster and relative caregivers. *Children and Youth Services Review*, (26): 657–671.
- Harrington Meyer, M. i Abdul-Malak, Y. (2016.). *Grandparenting in the United States*. Amityville, NY: Baywood Publishing Company Inc.
- Harrington Meyer, M. i Kandić, A. (2017.). Grandparenting in the United States. *Innovation in Aging*, 1(2). Posjećeno 21.11.2017. na mrežnoj stranici: <https://academic.oup.com/innovateage/article/1/2/igx023/4582358>.
- Harwood, J. (2001.). Comparing Grandchildren's and Grandparents Stake in Their Relationship. *The International Journal of Aging and Human Development*, 53(3), 195-210.
- Hayslip, B. Jr., Henderson, C. E. i Shore, J. R. (2003.). The Structure of Grandparental Role Meaning. *Journal of Adult Development*, 10(1), 1-11.
- Helbovy, S., Waithaka, A. G. i Gitmu, P. N. (2016.). Grandparent- Adult Grandchildren Relationships: Perspective of Attachment among College Students. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 4(1), 26-34.
- Hodgson, L. G. (1992.). Adult Grandchildren and Their Grandparents: The Enduring Bond. *The International Journal of Aging and Human Development*, 34(3), 209-225.
- Igel, C. (2010.). Grosseleternschaft im Wohlfahrtsstaat - Die Bedeutung und Ausgestaltung von Enkelbetreuung in Europa. *Forum fur Politik, Gesellschaft und Kultur*, 294, 16-19.
- Iglehart, A. (2004.). Kinship foster care: filling the gaps in theory, research, and practice. *Children and Youth Services Review*, 26 (7): 613-621.
- Jappens, M. i Van Bavel, J. (2011.). Regional family norms and child care by grandparents in Europe. *Demographic Research*, 27(4), 85-120.
- Kahana, E. i Kahana, B. (1971.). Theoretical and Research Perspectives on Grandparenthood. *The International Journal of Aging and Human Development*, 2(4), 261-268.
- Kemp, C. L. (2005.). Dimensions of Grandparent-Adult Grandchild Relationships: From Family Ties to Intergenerational Friendships*. *Canadian Journal on Aging*, 24(2), 161-178.
- Kivett, V. R. (1991.). The Grandparent-Grandchild Connection. *Marriage i Family Review*, 16(3-4), 267-290.
- Kivnick, H. Q. (1983.). Dimensions of grandparenthood meaning: Deductive conceptualization and empirical derivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(5), 1056-1068.
- Laklija, M. (2009.). Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(2), 71-86.
- Laklija, M. i Sladović Franz, B. (2013.). *Individualni plan skrbi za dijete u udomiteljskoj obitelji*. Zagreb: Sirius – Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje.
- Lee, M. i Gardner, J. E. (2010.). Grandparents' Involvement and Support in Families with Children with Disabilities. *Educational Gerontology*, 36(6), 467-499.
- Lou, V. W. Q. i Chi, I. (2012.). Grandparenting Roles and Functions. U: Mehta, K. i Thang, L. (ur.), *Experiencing Grandparenthood*,(str. 47-59). Springer, Dordrecht.

- Martinson, M. M. (2013.). Grandparents Raising Grandchildren. *The Faculty of the Alder Graduate School, 1-50*.
- Meisender, G. (2011.). *Beziehung zwischen Großeltern und Enkelkindern*. Diplomarbeit. Wien: Soziologie (sozial-/wirtschaftsw. Stud.)
- Mueller, M. M. i Elder, Jr. G. H. (2003.). Family Contingencies Across the Generations: Grandparent-Grandchild Relationship in Holistic Perspective. *Journal of Marriage and Family, 65*, 404-417.
- Mueller, M. M., Wilhelm, B. i Elder, Jr. G. H. (2002.). Variations in Grandparenting. *Research on Aging, 24(3)*, 360-388.
- Neugarten, B. L. i Weinstein, K. K. (1964.). The Changing American Grandparent. *Journal of Marriage and Family, 26(2)*, 199-204.
- Obiteljski zakon. *Narodne novine*, 103/15.
- Pong, S., Frick, W. i Moyi, P. (2004.). Co-resident grandparents and grandchildren's academic performance. *Presentation at Annual meeting of the American Sociological Association*; San Francisco
- Pundir, P. i Bansal, I. (2015.). Exploring Grandparents and Adolescents Relationships in Urban and Rural Settings. *A Biannual Peer Reviewed Refereed International Journal of Multidisciplinary i Contemporary Research, 1(11)*, 87-91.
- Ramirez Barranti, C. C. (1985.). The Grandparent/Grandchild Relationship: Family Resource in an Era of Voluntary Bonds. *Family Relations, 34(3)*, 343-352.
- Reitzes, D. C. i Mutran, E. J. (2004.). Grandparenthood: Factors Influencing Frequency of Grandparent-Grandchildren Contact and Grandparent Role Satisfaction. *Journal of Gerontology, 59B(1)*, S9-S16.
- Roberto, K. A. i Stroes, J. (1992.). Grandchildren and Grandparents: Roles, Influences, and Relationships. *The International Journal of Aging and Human Development, 34(3)*, 227-239.
- Scherman, A., Goodrich, C., Kelly, C., Russell, T. i Javidi, A. (1988.). Grandparents as a support system for children. *Elementary School Guidance i Counseling, 23(1)*, 16-22.
- Schlesinger, R. i Schlesinger, B. (1998.). Grandparenthood: Multicultural Perspectives. *Journal of Psychology and Judaism, 22(4)*, 247-264.
- Silverstein, M. i Lee, Y. (2016.). Race and Ethnic Differences in Grandchild Care and Financial Transfers With Grandfamilies: An Intersectional Resource Approach. U: Harrington Meyer, M. i Abdul-Malak, Y. (ur.), *Grandparenting in the United States*, (str.19-40). Amityville, NY: Baywood Publishing Company Inc.
- Smorti, M., Tschiesner, R. i Farneti, A. (2012.). Grandparents-Grandchildren Relationship. *Procedia- Social and Behavioral Sciences, 46*, 895-898.
- Stelle, C., Fruhauf, C. A., Orel, N. i Landry-Meyer, L. (2010.). Grandparenting in the 21st Century: Issues of Diversity in Grandparent-Grandchild Relationships. *Journal of Gerontological Social Work, 53(8)*, 682-701.
- Szentmrtoni, M. (1984.). Problemi suvremene obitelji. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, 39(6)*, 468-477.
- Thiele, D. M. i Whelan, T. A. (2008.). The Nature and Dimensions of the Grandparent Role. *Marriage i Family Review, 40(1)*, 93-108.
- Timonen V. i Arber, S. (2012.). A new look at grandparenting. U: Arber, S. i Timonen, V. (ur.), *Contemporary Grandparenting: Changing Family Relationships in Global Contexts*, (str.1-24). Chicago: Policy

- Triadó, C., Villar, F., Sole, C., Osuna, M. J. i Pinazo, S. (2005.). The Meaning of Grandparenthood. *Journal of Intergenerational Relationships*, 3(2), 101-121.
- Werner, P., Lowenstein, A. i Katz, R. (1998.). The meaning of grandparenthood: A critical review and research agenda. *Aging Clinical and Experimental Research*, 10(6), 431-439.
- Wilcoxon, S. A. (1987.). Grandparents and Grandchildren: An Often Neglected Relationship Between Significant Others. *Journal of Counselin and Development* 65, 16-17.
- Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 90/11, 78/12.

Grandparents – their role in taking care of children in the family

Abstract

Social changes have led to changes in the structure and relationships in the family, as well as to the increased interest of the researchers for the relationships withing the family, including the role of grandparents. The goal of this paper is to identify and analyze the roles of grandparents in the family regarding taking care of the grandchildren. Grandparents' role is not researched enough, so many different authors are trying to identify different types of the roles of grandparents and clarify significance of their role. Also, as there is no unique role of grandparents, there isn't a unique grandparents' style of interaction. In the past grandparents were mainly authoritative, but today they are warmer and less authoritative. Except authority, there are other factors affecting the relationship between grandparents and grandchildren (gender, age, middle generation, blood line, geographic distance and contact). Although the importance of grandparents is not recognized enough, they have an important role in the family (e.g. instrumental, practical and emotional support). Grandparents have direct impact on their grandchildren through the interaction with the grandchildren, while their indirect impact can be seen through relationships with their parents. Because of different situations, grandparents are taking a relative foster or/and caretaker role to their grandchildren so they could take care of their rights and interests. Through taking care of grandchildren, grandparents deal with many challenges all the time.

Key words: grandparents, grandchildren, role, family, care